

Kompetence profil

for fysioterapeuter
der arbejder
med vestibulær
rehabilitering

Netværk for Vestibulær Rehabilitering:
Dansk Selskab for Neurologisk Fysioterapi
Dansk Selskab for Fysioterapi i Gerontologi og Geriatri
Dansk Selskab for Muskuloskeletal Fysioterapi
Dansk Selskab for Sportsfysioterapi

Kompetenceprofil for fysioterapeuter, der arbejder med vestibulær rehabilitering

Denne kompetenceprofil er udarbejdet af Netværk for vestibulær rehabilitering i samarbejde med repræsentanter fra fire faglige selskaber i fysioterapi og støttet af Dansk Selskab for Fysioterapi. Netværket er en sammenslutning af fysioterapeuter i Danmark, der interesserer sig for det vestibulære område og er her repræsenteret ved en arbejdsgruppe. De fire faglige selskaber er Dansk Selskab for Neurologisk Fysioterapi, Dansk Selskab for Sportsfysioterapi, Dansk Selskab for Fysioterapi i Gerontologi og Geriatri samt Dansk Selskab for Muskuloskeletal Fysioterapi.

ARBEJDSGRUPPENS SAMMENSÆTNING

Katrine Storm Piper, Fysioterapeut, Cand. Scient. i Fysioterapi, Ph.d.-studerende
Helle Pilegaard Petersen, Fysioterapeut, Cand.scient.san.
Michael Smærup, Fysioterapeut, Ph.d. i Sundhedsvidenskab
Jane Østergård Lundbæk, Fysioterapeut, SD

Denne kompetenceprofil er udarbejdet med henblik på at identificere og beskrive nøglekompetencer for fysioterapeuter, som opsporer, udreder og interverner i forhold til personer med vestibulære dysfunktioner på forskellige faglige niveauer, i forskellige specialer og på tværs af sektorer.

Vestibulære dysfunktioner spænder over påvirkning af det vestibulære system både perifert og centralt og som uni- eller bilateral dysfunktion forårsaget af indre øre problematikker (f.eks. øresten, neurit eller andet), medicinbivirkning, hjernerystelse samt stroke (1-3). Samtidig er svimmelhed som symptom hyppigt forekommende blandt personer med ikke-vestibulære dysfunktioner, hvorfor viden om differentialdiagnostik er væsentlig.

Vestibulære problematikker påvirker funktionsevnen fysisk, psykisk og socialt. Det kan have stor indflydelse på livskvalitet, arbejdsevne, skole, sport og sociale interaktioner uanset alder (4, 6, 11). Samtidig er svimmelhed en risikofaktor for fald og hyppigheden af fald er større blandt personer med vestibulær dysfunktion end blandt raske i samme alder (5, 7, 8). Fysioterapi i form af vestibulær rehabilitering inkl. gang- og balancetræning er den anbefalede tilgang til personer med vestibulære dysfunktioner (9, 10). Vestibulær rehabilitering reducerer svimmelhed, øger den posturale balance, forebygger fald og reducerer tiden for tilbagevenden til sport (9, 11).

Prævalensen og incidensen af vestibulær dysfunktion varierer, og incidensen stiger med stigende alder (4, 5). Prævalensen af vestibulære dysfunktioner blandt voksne over 39 år er undersøgt til at være mellem 6,7% og 35,4% afhængig af population og målemetoder (4, 5). Blandt de ældre er prævalensen af vestibulær dysfunktion 69% for de +70 årige og 85% blandt de +80 årige (5).

I et samfund, hvor andelen af ældre stiger, står vi over for en stigende forekomst af vestibulære dysfunktioner. Indvirkningen af disse strækker sig ud over det enkelte individ og påvirker samfundet som helhed. Kvalificeret vestibulær rehabilitering spiller en afgørende rolle i at genoptræne og forbedre livskvaliteten for disse personer, hvilket i sidste ende bidrager til et sundere og mere produktivt samfund. Derfor er behovet for fysioterapeuter, der specialiserer sig og samarbejder tværfagligt indenfor dette område, stadig mere presserende.

I Danmark er der ingen officiel uddannelse i vestibulær rehabilitering og emnet dækkes i mindre grad i grunduddannelsen. Samtidig er det et område, der forekommer på tværs af flere specialer i det fysioterapeutiske felt. Dette kalder på en samlet viden om, hvilke kompetencer fysioterapeuter skal besidde for kvalificeret at kunne opspore, udrede og intervenere på vestibulære dysfunktioner.

Definition af vestibulær rehabilitering

Vestibulær rehabilitering er en evidensbaseret tilgang til håndtering af vestibulære problematikker. Indsatsen består af opsporing, udredning, behandling, træning og samarbejde, og fokuserer på reduktion af svimmelhed, normalisering af hoved- og øjenbevægelser, gang- og balancetræning samt håndtering af fysisk, psykisk og social begrænsning, med henblik på bedst mulig funktionsevne.

Formål

Behovet for en kompetenceprofil udspringer af et øget fokus på og evidens for, hvilken forskel kvalificeret fysioterapi kan gøre for personer med vestibulær dysfunktion.

Kompetenceprofilen beskriver de kompetencer, der ligger ud over de fysioterapeutiske kernekompetencer med systematisk vurdering af balance. Ved at definere og udvikle kompetencer for opsporing, udredning, intervention, samarbejde og læring omkring vestibulære problematikker kan vi sikre en høj standard for behandling og rehabilitering af personer med vestibulær dysfunktion og dermed bidrage til en forbedret folkesundhed og livskvalitet.

Målgruppe

Fysioterapeuter, som er i gang med eller har ønske om, at udvide deres kompetencer inden for vestibulær rehabilitering.

Herudover er materialet relevant for personer, som uddanner, underviser og ansætter eller samarbejder med fysioterapeuter inden for vestibulær rehabilitering.

Kompetencer

Begrebet kompetencer beskrives ud fra følgende fem domæner:

- Opsporing
- Udredning
- Intervention
- Samarbejde
- Læring/formidling

Indenfor alle fem domæner skelnes der imellem tre kompetenceniveauer (novice, kompetent og ekspert), som alle beskrives ud fra viden, færdigheder og samlede kompetencer.

Forkortelser:

VD = Vestibulær Dysfunktion

VOR = Vestibulo Okular Refleks

BPPV = Benign Paroxysmal Positional Vertigo = øresten

vHIT = video Head Impulse Test

VNG = Video Nystagmografi

Læsevejledning:

Skemaet er hierarkisk opbygget. Det forudsættes, at en fysioterapeut på kompetent niveau samtidig opfylder novice niveau, samt at en fysioterapeut på ekspertniveau opfylder alle niveauerne

Novice

Fysioterapeuter med interesse, begrænset viden om og erfaring med VD inden for eget speciale*/arbejdsområde

Opsporing	Viden	Kendskab til vestibulær systemets funktioner og anatomi og hyppigste symptomer på VD
	Færdigheder/kompetencer	Genkender de hyppigste tegn på VD og agerer derpå
Udredning	Viden	Kendskab til relevante anamnesticke spørgsmål
	Færdigheder	Påbegynder indsamling af viden om personens symptomer og historik samt tolker herpå med hjælp Undersøger VOR og BPPV med vejledning
	Kompetencer	Forklarer personen, hvad VD er og påbegynder relevant plan for det videre forløb i samarbejde med personen under hensynstagen til dennes ressourcer
Intervention	Viden	Kendskab til dosis for vestibulær stimulering Kendskab til basale BPPV manøvrer
	Færdigheder	Udfører basal træning hvor vestibulærapparatet stimuleres varieret Udfører basale BPPV manøvrer med vejledning
	Kompetencer	Evaluerer og justerer vestibulær træning Støtter personen i at fastholde/gradvist vende tilbage til hverdagsaktiviteter og arbejde Samarbejder med personen og efter behov dennes netværk
Samarbejde	Viden	Kendskab til, hvem der har kompetencer i og/eller udenfor egen organisation Kendskab til, hvilke oplysninger der er vigtige at formidle videre
	Færdigheder	Beskriver personens problem og laver relevant henvendelse til kompetent, ekspert eller anden fagperson
	Kompetencer	Søger relevant (tvær)faglig sparring
Læring/formidling	Viden	Søger viden og sparring
	Færdigheder	Øver sig og søger relevant hjælp
	Kompetencer	Undrer sig og reflekterer

Kompetent

Fysioterapeuter, der udfører månedlige konsultationer med personer med VD af varierende typer. Kompetent inden for udredning, diagnosticering og rehabilitering inden for eget speciale*/arbejdsområde og med kendskab til relaterede specialer* og tværfaglige tilgange

Opsporing	Viden	Forståelse af vestibulær systemets funktion, fysiologi og anatomi Forståelse af de hyppigst forekommende dysfunktioner og symptomer herpå.
	Færdigheder	Genkender og analyserer hyppigste tegn på VD Evne til at differentiere mellem VD og øvrige former for svimmelhed
	Kompetencer	Opsporer behov for udredning under optagelse af anamnese og ved indsigt i sygdomshistorik. Opsporer behov for udredning ved samtale med kollega eller andre om pt
Udredning	Viden	Forståelse af relevante, bedst tilgængelige og mest valide undersøgelser og differentialdiagnostik Viden om teknologisk diagnosticering Skelner mellem central og perifer VD
	Færdigheder	Prioriterer og udfører relevante, bedst tilgængelige og mest valide undersøgelser og tolker herpå
	Kompetencer	Forklarer personen, hvad der undersøges for og resultat heraf Lægger hensigtsmæssig plan for videre forløb sammen personen
Intervention	Viden	Forståelse for vestibulær træning og rehabilitering samt dosis Viden om vestibulære behandlingsmetoder
	Færdigheder	Prioriterer og udfører relevante, bedst tilgængelige og mest valide manøvrer og anden kendt behandling og vurderer effekt Planlægger, udfører og justerer målrettet vestibulær træning og rehabilitering
	Kompetencer	Samarbejder med personen og dennes netværk om intervention og forklarer de enkelte elementer heraf Vurderer i hvilken grad personen kan samarbejde om fælles beslutningstagning og tage ansvar
Samarbejde	Viden	Kendskab til specialer* og egne begrænsninger Indsigt i betydningen af tværfagligt samarbejde for optimal patientbehandling
	Færdigheder	Vurderer hvilket speciale* der skal henvises videre til Redegør for resultater af undersøgelser og intervention samt hvorfor der henvises videre
	Kompetencer	Samarbejder med relaterede specialer*/faggrupper om at finde den gode løsning for personen
Læring/ formidling	Viden	Holder sig opdateret på tilgængelig evidensbaseret viden og best practice
	Færdigheder	Underviser og superviserer Tilpasser undervisning til målgruppen og formidler komplekst stof enkelt
	Kompetencer	Udvikler eget undervisningsmateriale til relevante målgrupper Er fagligt nysgerrig og reflekterer kritisk

Ekspert

Fysioterapeuter, der udfører regelmæssige konsultationer med personer med VD af varierende typer. Udreder, diagnosticerer og rehabiliterer i akut og kompleks sammenhæng** inden for eget speciale*/arbejdsområde og har indgående kendskab til relaterede specialer*

Opsporing	Viden	Omfattende forståelse af vestibulærsystemets funktioner, fysiologi og anatomi Omfattende forståelse af VD og andre mulige årsager til svimmelhed Indgående kendskab til relaterede specialer
	Færdigheder	Genkender og analyserer hurtigt og præcist tegn på VD
	Kompetencer	Som foregående niveauer med ekspertens selvstændighed og præcision
Udredning	Viden	Omfattende forståelse af variationer af undersøgelsesmetoder. Udvælger hensigtsmæssigt og argumenterer herfor
	Færdigheder	Mestrer variationer af undersøgelser og konkluderer samt evaluerer herpå Forståelse for og evt. anvendelse af brug af teknologisk diagnosticering som vHIT, VNG, posturografi eller andet Differentialdiagnosticerer og udreder central eller perifer VD
	Kompetencer	Som foregående niveauer med ekspertens selvstændighed og præcision
Intervention	Viden	Omfattende forståelse af variationer af behandlingsmetoder Udvælger hensigtsmæssigt og argumenterer herfor
	Færdigheder	Mestrer variationer af behandlings- og rehabiliteringsmetoder, vurderer effekt og justerer herpå
	Kompetencer	Som foregående niveauer med ekspertens selvstændighed og præcision
Samarbejde	Viden	Indgående kendskab til relaterede specialer* og bevidsthed om egne begrænsninger
	Færdigheder	Analysere og vurderer resultater af undersøgelser og evt. intervention præcist samt redegør for personens forventede behov
	Kompetencer	Som foregående niveauer med ekspertens selvstændighed og præcision
Læring/ formidling	Viden	Sparring og udvikling i forhold til komplekse problemstillinger
	Færdigheder	Underviser, superviserer og sparrer med andre på alle kompetenceniveauer
	Kompetencer	Udvikler evidensbaseret viden og undervisningsmateriale i samarbejde med sundhedsprofessionelle, personer med VD og relevante aktører

*Speciale: Mono- og tværfagligt fx. geriatri, muskuloskeletal, neurologi, sport, vestibulologi, onkologi, børneområdet eller andet
**Kompleks sammenhæng: Personer med afvigende symptomer, multisygdom og/eller særligt behov for hensyntagen til livssituation og mental tilstand

Referencer

1. Lembeck MAMf. Den kronisk svimle patient. Ugeskrift for læger online [Internet]. 2021 2021/03/29. Available from: <https://ugeskriftet.dk/videnskab/denkronisksvimlepatient>.
2. Bisdorff A, Von Brevern M, Lempert T, Newman-Toker DE. Classification of vestibular symptoms: towards an international classification of vestibular disorders. Journal of vestibular research: equilibrium & orientation. 2009;19(1-2):1-13.
3. Bárány Society. The International Society for Neuro-otology [cited 2024 Mar. 10.]. Available from: <https://www.thebaranysociety.org/>.
4. Grill E, Heuberger M, Strobl R, Saglam M, Holle R, Linkohr B, et al. Prevalence, Determinants, and Consequences of Vestibular Hypofunction. Results From the KORA-FF4 Survey. Front Neurol. 2018;9:1076.
5. Agrawal Y, Carey JP, Della Santina CC, Schubert MC, Minor LB. Disorders of balance and vestibular function in US adults: data from the National Health and Nutrition Examination Survey, 2001-2004. Arch Intern Med. 2009;169(10):938-44.
6. Jönsson R, Sixt E, Landahl S, Rosenhall U. Prevalence of dizziness and vertigo in an urban elderly population. J Vestib Res. 2004;14(1):47-52.
7. Donovan J, De Silva L, Cox H, Palmer G, Semciw AI. Vestibular dysfunction in people who fall: A systematic review and meta-analysis of prevalence and associated factors. Clin Rehabil. 2023;37(9):1229-47.
8. Schlick C, Schniepp R, Loidl V, Wuehr M, Hesselbarth K, Jahn K. Falls and fear of falling in vertigo and balance disorders: A controlled cross-sectional study. J Vestib Res. 2016;25(5-6):241-51.
9. Hall CD, Herdman SJ, Whitney SL, Anson ER, Carender WJ, Hoppes CW, et al. Vestibular Rehabilitation for Peripheral Vestibular Hypofunction: An Updated Clinical Practice Guideline From the Academy of Neurologic Physical Therapy of the American Physical Therapy Association. J Neurol Phys Ther. 2022;46(2):118-77.
10. Burrows.L., Bryce.K., Cole.H., Haswell.L., Metz.D., Stevens.K., et al. The ACPIVR Framework for Physiotherapists working within Vestibular and Balance System Health Care2021 [cited 2024 Mar. 10.]. Available from: https://acpivr.com/wp-content/uploads/2021/06/Publication-ACPIVR_Framework_for_Physiotherapists_working_with_Dizziness_and_Balance.pdf.
11. Rytter HM, Graff HJ, Henriksen HK, Aaen N, Hartvigsen J, Hoegh M, Nisted I, Næss-Schmidt ET, Pedersen LL, Schytz HW, Thastum MM, Zerlang B, Callesen HE. Nonpharmacological Treatment of Persistent Postconcussion Symptoms in Adults: A Systematic Review and Meta-analysis and Guideline Recommendation. JAMA Netw Open. 2021 Nov 1;4(11):e2132221. doi: 10.1001/jamanetworkopen.2021.32221. PMID: 34751759; PMCID: PMC8579233.

Version 1.0

Udarbejdet forår 2024 af Katrine Storm Piper, Helle Pilegaard Petersen, Michael Smærup og Jane Østergård Lundbæk på vegne af Netværk for Vestibulær Rehabilitering

